

วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน ANALYZE BUDDHIST ETHICS ABOUT GRATITUDE THROUGH THE TRADITION OF THE SPIRIT ANCESTORS OF THE ISAN PEOPLE

พระพัชรพล ปณฺญาโร (วาสร)¹, วิเชียร ชาบุดรบุญทริก², บรรพต แคนไธสง³
Phra Phatcharaphon Panyataro (Wassarod)¹, Vician Chabutbuntarik², Banpoth Khathaisong³
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹⁻³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College¹⁻³
E-mail: Phatchawat@gmail.com

ได้รับบทความ: 9 มีนาคม 2562; แก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2562; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2562
Received: March 9, 2019; Revised: April 18, 2019; Accepted: April 29, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาว่าด้วยพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูและ 2) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาพุทธศาสนามีแนวคิดทางปรัชญาปรากฏอยู่ โดยเฉพาะแนวคิดทางจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิดสิ่งที่ควรเว้นสิ่งที่ควรทำหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติกตัญญูและพฤติกรรมของมนุษย์ แนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในความกตัญญูทศเวทในประเพณีเช่นผีปู่ตาของชุมชนชาวอีสานนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิด มโนธรรมนิยม หมายถึง การรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วนั้น เป็นความรู้สึกนึกถึงในใจหรือสามัญสำนึก ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณา ไม่ต้องใช้คุณค่า หรือผลของการกระทำในการพิจารณา อะไรถูกหรือผิด สามัญสำนึกของเราเองจะบอกได้ดีว่าการหาเหตุผลซึ่งสามัญสำนึกของคนเรา มีอยู่เองแล้วตามธรรมชาติ

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์, ความกตัญญู, ผีปู่ตา

Abstract

The thesis has two objectives, namely 1) to study the philosophical concepts of Buddhist ethics on gratitude and 2) to analyze Buddhist ethics on gratitude through the spirit ancestor traditions of the Isan people. The study found that From the study of philosophical concepts, it is found that in Buddhism there are philosophical

concepts, especially ethical concepts. Which is a course on good, evil, right, wrong, what should be omitted What should be done means The science of morality, morality, the law of human behavior and behavior The ethical theories that appear in gratitude in the spirit offerings of the northeastern community are based on conscience, meaning knowing what is good and evil. Is a feeling of self-awareness or common sense Which is a matter that does not require reasoning No need to use value Or the result of the action in consideration What is right or wrong is that our own common sense can be better than to find the reason for which our common sense is Exists naturally

Keywords: Buddhist ethics, gratitude,

บทนำ

พระพุทธศาสนา ได้บังเกิดขึ้นหลังจากการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อ 2600 ปี ล่วงไปแล้ว ณ ประเทศอินเดีย หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น โดยภาพรวมเรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งหมายถึง ธรรมะ 3 ไบ อันประกอบไปด้วยหลักของกฎเกณฑ์ทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต เรียกว่า พระวินัยปิฎก หลักธรรมที่ประกอบด้วยเรื่องราวทั้งตัวบุคคล สถานที่ เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก และหลักแก่นธรรมเพียงอย่างเดียว เรียกว่า อภิธรรมปิฎก โดยย่อสั้น เรียกว่า ธรรมวินัย “โย โว อานนทมยาธโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญโต โส โว มม จูเจน สดธา ดูก่อนอานนท ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงและบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นแล จัดเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไปแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/141 : 179) ในส่วนของหลักที่พุทธศาสนิกชนควรประพฤติเรียกว่า พุทธจริยศาสตร์ พุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นเกณฑ์การควบคุมการกระทำทางกาย วาจา และใจ เป็นพื้นฐานเพื่อให้บุคคลเกิดคุณธรรมขั้นสูง ๆ ขึ้นไปเท่านั้น เพราะ พุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานว่าด้วยคุณค่าของการกระทำที่มีค่าในระดับโลกียธรรมเท่านั้น ไม่ใช่อยู่ในขั้นปรมาตมหรือโลกุตระธรรม 1) ระดับโลกียธรรม เป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสภาวะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่ไม่ได้หมายความว่า อุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็นสิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายศีลธรรมแล้ว ชีวิตก็จะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง 2) ระดับโลกุตระธรรม เป็นเป้าหมายของมนุษย์อันอยู่ในสภาวะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้ไม่ได้สามารถวัดได้ด้วยวัตถุ สิ่งของ หรือประสาทสัมผัสทั้ง 5

เพราะเป็นขั้นที่หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสทั้งปวง เป็นเป้าหมายในระดับปรมาตมะ เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะอื่นใด อันได้แก่ พระนิพพาน

ศาลเจ้าปู่ หรือดอนปู่ตา มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในจาริต ประเพณีการทำบุญ 12 เดือน หรือ ราชประเพณี 12 เดือน จัดอยู่ในอันดับที่ 7 เรียกว่าการทำ บุญข้า ะ หรือ บุญเบิกบ้าน ในบางท้องถิ่นเรียกว่า บุญข้าชะเบะเบิก หมายถึงการทำบุญ เพื่อปัดรังควาและ ขัปลัสิ่งอัปมงคล สิ่งไม่ดีออกไปจากหมู่บ้านหรือชุมชน หรือ ตัวตนของบุคคล ขัปลัสิ่งเสนียดจัญไร ออกไปให้หมด บุญข้าชะ หรือ บุญเบิกบ้าน หรือ บุญเดือน 6-7 มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา เพราะทำบุญโดยชาวบ้าน นิมนต์พระภิกษุสงฆ์สามเณรมาเจริญพระพุทธมนต์ รับ บิณฑบาต ภัตตาหาร ที่หอดักบาตร กลางบ้านก็ได้ ในวัดก็ได้ ทั้งชาววัดและชาวบ้าน ต่างมีความ สามัคคี ชื่นชมยินดี อนุโมทนาร่วมจิตร่วมใจกัน

ความกตัญญูกตเวที คือ คุณธรรมที่สำคัญยิ่งในสังคม เป็นหลักธรรมเชื่อมสัมพันธ์คนใน สังคมให้เกิดความสำนึกในพระคุณและตอบแทนพระคุณซึ่งกันและกัน อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วย ค้ำจุนสังคมให้มีความมั่นคงและสันติสุข พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของความกตัญญูกตเวทีไว้ มากมาย ดังเช่น ในพระสูตรตันตปิฎก ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ เหมือนลูกเขยมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ธรรม 4 ประการนั้นเป็นไฉน คือ 1) กายสุจริต 2) วจสุจริต 3) มโนสุจริต 4) ความเป็นคนกตัญญูกตเวที ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย คุณธรรม 4 ประการนี้แล เหมือนลูกเขยมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์” อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับความ กตัญญูกตเวทีนี้ คนในสังคมปัจจุบันยังมีความเข้าใจความหมายหรือขอบข่ายของความกตัญญูกตเวที คลาดเคลื่อนเปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นที่การตอบแทนบุญคุณ กับคนที่ทำอุปการะต่อตน แต่ไม่ได้เข้าใจใน ความหมายของความกตัญญูกตเวทีในทัศนะของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงมีบางคนหลงทำ พุจริตผิดศีลธรรม เพื่อตอบแทนคุณเช่น ทำอาชีพทุจริตเลี้ยงมารดาบิดา เพื่อเป็นการตอบแทนท่าน ด้วยอ้างว่า เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวที เป็นเหตุให้สังคมสับสนในบทบาทหน้าที่ของผู้มีอุปการคุณ และผู้กตัญญูกตเวทีและคนในสังคมยังละเลยคุณธรรมข้อนี้ ลูกหลานทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ศิษย์ไม่ เคารพครู คนในสังคมเบียดเบียนกันเพราะไม่ระลึกถึงคุณค่าและความดีของผู้อื่น ประชาชนไม่เห็นคุณค่า ของแผ่นดินทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ครอบครัวแตกแยก การฉ้อโกง การทำลายสาธารณะสมบัติ

ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้ศึกษาได้สนใจที่จะทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่อง ความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน ที่มีปรากฏในวิถีชีวิตของชาวชุมชนนี้ โดยใช้หลักการ วิเคราะห์ตามหลักการของพุทธจริยศาสตร์ เพื่อเป็นข้อมูลไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของอนุชนคนรุ่น หลัง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจใฝ่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีแซนตาปู่ ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาว่าด้วยพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู
2. เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปูดตาของชาวอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์หลักพุทธจริยศาสตร์ในเรื่องความกตัญญูและวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปูดตาของชาวอีสาน ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้คือผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นแรกดำเนินการศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการ งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ขั้นที่ 2 เป็นการวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ในเรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปูดตาของชาวอีสาน การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่นพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิดสิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ไม่ควรทำ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม ลักษณะเนื้อหาและขอบเขตของจริยศาสตร์ได้เน้นหนักในลักษณะเรื่องความดีอันควรจะเป็น ควรจะทำและคุณค่าต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดมาจากการมีเสรีภาพในการตัดสินใจ อยู่ในวงขอบเขตเกี่ยวกับอุดมคติทางศีลธรรม เกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติว่าดีหรือชั่ว กล่าวถึงเสรีภาพแห่งเจตจำนง อิสระภาพของมนุษย์ ความรับผิดชอบ สิทธิ หน้าที่ และเป็นศาสตร์ที่เน้นคุณค่าทางศีลธรรม ให้อิสระในการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนปรารถนา

หลักพุทธจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา เป็นแบบสมบรูณ์นิยม ความดี ความชั่วในการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดไว้แล้วโดยธรรมชาติ มนุษย์ไม่ใช่ผู้ตัดสินว่าการกระทำใดเป็นความดีการกระทำใดเป็นความชั่ว เพราะวาระบบพุทธจริยศาสตร์วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า มีความเป็นระเบียบสม่ำเสมออยู่แล้วธรรมชาติ คือความเป็นระเบียบเรื่องจิตนิยาม กับ กรรมนิยามพุทธจริยศาสตร์ มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวมีลักษณะไม่บังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่จะกล่าวถึงเหตุและผล ความจริงที่สมบรูณ์ ความรอบรู้รอบคอบ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งชัดเจน ความตื่นตัวแจ่มใสเบิกบาน สามารถจัดตามลักษณะหลักศาสนแบบที่สำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นทั้ง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อุดมคติสูงสุด และทฤษฎีหลักที่สำคัญ หลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักศีลธรรม จริยธรรม

ในทางพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาบูรณาการในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม โดยได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อเป็นฐานรองรับคุณภาพต่าง ๆ และเพื่อความสันติในสังคม คือ เบญจศีล และเบญจธรรม 2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาจิตใจและขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น คือ ศีล 8 และกุศลกรรมบถ 10 ประการ 3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติให้ถึงความเป็นอริยชน หรือบรรลุมรรคผลนิพพาน คือ มรรคมงคล 8 เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธจริยศาสตร์นั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินความดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น โดยอาศัยการกระทำ 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี มีประโยชน์มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่าอะไรดี อะไรชั่วอะไรผิด อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำบัพพุทธานุญติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ จากการตัดสินความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้นั้น ต้องลงมือปฏิบัติเอง พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเองนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้โดยไม่ต้องให้ใครมาหาลองได้ จากพุทธจริยศาสตร์ดังกล่าวทำให้ทราบว่าพุทธจริยศาสตร์มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลาจึงสามารถพัฒนาตนได้ตามหลักการพุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขและความสงบในสังคม

แนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในความกตัญญูทศเวทต่อประเพณีเช่นผีปู่ตาของชาวอีสานนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดมโนธรรมนิยมหมายถึงการรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วนั้นเป็นความรู้สึกนึกรู้ขึ้นเองในใจหรือสามัญสำนึกซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาไม่ต้องใช้คุณค่าหรือผลของการกระทำในการพิจารณาอะไรถูกหรือผิดสามัญสำนึกของเราเองจะบอกได้ดีกว่าการหาเหตุผลซึ่งสามัญสำนึกของคนเรามีอยู่เองแล้วตามธรรมชาติดังนั้นแนวคิดทฤษฎีมโนธรรมนิยมจึงเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องมโนธรรมคือความรู้สึกกระลึกได้เองรู้เองได้ว่าอะไรดีอะไรชั่วในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยไม่ต้องมีใครแนะนำสั่งสอนมนุษย์เป็นผู้มีจิตใจสูงรู้เหตุรู้ผลรู้ดีรู้ชั่วโดยไม่ต้องพิสูจน์หรือไม่ต้องหาเหตุผลใดๆมาประกอบทฤษฎีมโนธรรมนิยมนี้มี 2 แบบ คือ ทฤษฎีความรู้สึกทางด้านศีลธรรม และทฤษฎีความรู้สึกทางสุนทรียะ แนวคิดทฤษฎีมโนธรรมนิยม เป็นทฤษฎีความรู้สึกทางศีลธรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่าคุณภาพทางศีลธรรม คือ ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิดเราสามารถรับรู้ได้โดยผ่านทางมโนธรรมซึ่งจริงๆแล้วมโนธรรมไม่ใช่ความรู้สึก มโนธรรมเป็นเรื่องของศีลธรรมและเหตุผลทางด้านปฏิบัติ

ดังนั้น หลักความกตัญญูทเวทในประเพณีพิธีกรรมเช่นผีปู่ตาของประชาชนชาวอีสานจึงเป็นหลักมโนธรรม ที่เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลทางศีลธรรม คือ หลักเบญจศีล ได้แก่การไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตผู้อื่น ไม่ลักขโมยหลักเบญจธรรม ได้แก่ความมีเมตตากรุณาต่อกันประกอบอาชีพในทางสุจริต ส่วนหลักมโนธรรมที่ใช้เป็นเหตุผลในทางปฏิบัติ ก็คือการทำหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบุพการี

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ หลักพุทธจริยศาสตร์มีพื้นฐานแนวคิดคำสอนมาจากพระพุทธศาสนา เป็นจริยศาสตร์ศาสนาโดยมีลักษณะเป็นคำสอนข้อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต ไม่มีข้อบังคับ ไม่มีการลงโทษ โดยนักวิชาการสายพุทธศาสนาได้แบ่งพุทธจริยศาสตร์ออกเป็น 3 ระดับคือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น พุทธจริยศาสตร์ระดับกลางและพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนานั้นเป็นแบบสมบูรณนิยม ซึ่งถือว่าความดี ความชั่ว เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ ที่มีความแน่นอนไม่มีใครบิดเบือนได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ ที่กล่าวว่า “พุทธจริยศาสตร์ มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวมีลักษณะไม่บังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่จะกล่าวถึงเหตุและผล ความจริงที่สมบูรณ์ ความรอบรู้รอบคอบ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งชัดเจน ความตื่นตัว แจ่มใสเบิกบาน สามารถจัดตามลักษณะหลักคำสอนแบบที่สำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นทั้ง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อุดมคติสูงสุด” (พระครูปริยัติธรรมวงศ์, 2553) ประเพณีพิธีกรรมแซนตาปูของชุมชนตำบลแสงโตน อำเภอโคโคณชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดอนุรักษ์ไว้เป็นระยะเวลาร้อยปีมาแล้ว ประเพณีการแซนตาปูตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในผีบรรพบุรุษหรือความเชื่อที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ เพราะคนในชุมชนเชื่อว่า “ตาปู” สามารถดลบันดาลความสุข ความทุกข์ หรือสมหวังให้แก่ ผู้ที่นับถือหรือดูหมิ่นตาปูได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายโสรัจ นามอ่อนและคณะ ที่กล่าวว่า “ความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ ของศาลดอนเจ้าปู่ประจำแต่ละหมู่บ้านเป็นที่เคารพ ยำเกรงของชาวบ้านยิ่งนัก เพราะผีปู่ตาเทพอารักษ์ที่ปกปักรักษา ศาลดอนเจ้าปู่ทุกๆ สามารถสำแดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ให้ชาวบ้านได้รู้เห็นเป็นประจักษ์บ่อยครั้งเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนในถิ่นนั้นๆ เช่นถ้ามีคนในหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งประพฤติดิจจาริตประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่นบุกรุกเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าที่ดอนปู่ตาโดยไม่บอกกล่าวรุกขเทวา ก็จะทำให้มีอันเป็นไป ปวดหัว ตัวร้อน เป็นหวัดเป็นไข้ เจ็บหนักและถึงชีวิตก็เคยมีบ่อยครั้ง” (โสรัจ นามอ่อน และคณะ, 2555)

สรุปการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดประเพณีเช่นผีปูดตาของประชาชนชาวอีสาน พบว่าชุมชนชาวอีสานมีความเชื่อว่าผีปูดตาสามารถพิทักษ์คุ้มครองได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ชีวิตชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง ตลอดจนทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้าน อีกทั้งสามารถป้องกันผีป่าและผีที่มาจากที่อื่นไม่ให้รบกวนชาวบ้านได้อีกด้วย ผีปูดตาจะช่วยคนที่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม หรือกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคม จะลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ ดังนั้นพืชหรือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นก็就会有ความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย คือถือว่าเป็นต้นไม้ของปูดตา เป็นสัตว์ของปูดตา เป็นต้น ชาวบ้านจะเคารพยำเกรงต่อผีปูดตา หากมีเรื่องเดือดร้อนหรือขอร้องให้ปูดตาช่วยเหลือ มักจะไปกราบไหว้แล้วบน หรือขอให้ปูดตาช่วย ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด บิดพลิ้วไม่ได้ ชุมชนตำบลแสงโสมจึงมีพิธีเลี้ยงปูดตาพร้อมกับทำบุญหมู่บ้านให้เป็นประจำทุกปี

หลักพุทธจริยศาสตร์ในเรื่องความกตัญญูทวนเวียนผ่านประเพณีเช่นผีปูดตาของชุมชนชาวอีสานจัดเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต ที่จะต้องกำกับด้วยความประพฤติปฏิบัติที่สำคัญต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งการอนุเคราะห์สงเคราะห์ แก่บุคคลผู้ที่มีสัมพันธ์ด้วย คือบุพการีบุคคลกับกตัญญูทวนเวียนที่บุคคล ความกตัญญูทวนเวียนที่ดาต่อบุพการีจึงเป็นเรื่องของมโนธรรม เป็นเรื่องของสามัญสำนึก ที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถแยกแยะความดี ความชั่ว ความถูกความผิด ที่เป็นเหตุผลทั้งทางศีลธรรมและทั้งเหตุผลทางด้านปฏิบัติ ที่มีสัมพันธ์กัน ทำหน้าที่ควบคู่กันไปเสมอ เมื่อนำไปปฏิบัติตามหลักทางศีลธรรม ก็เรียกว่า เป็นผู้ที่มีศีลธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมกำกับชีวิต เมื่อปฏิบัติตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติแล้วก็จะเป็นหลักกำกับความประพฤติของมนุษย์ที่เรียกว่า คุณธรรม เมื่อนำหลักศีลธรรมและคุณธรรม มาใช้ในการดำเนินชีวิตให้มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมแล้ว ย่อมทำให้สังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว จนถึงสถาบันใหญ่สุดของสังคมคือ สถาบันชาติ ย่อมอยู่อย่างสงบ สันติสุขหรือเมื่อบุคคลใดเมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วย่อมมีอันสืบต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งในประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยที่ได้ค้นพบและได้นำเสนอไว้แล้วนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้ ศาลปูดตาหรือตาปู่เป็นภูมิปัญญาสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อดังกล่าวชาวอีสานได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัดต่อเนื่องเป็นเวลานาน ความเชื่อดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลทำให้มนุษย์เป็นผู้มีคุณธรรม เช่น ความ

กตัญญู รัศนของธรรมาต การปฏิบัติต่อธรรมาตด้วยความเคารพ ยำเกรง ตัวอย่างที่ดีเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้เห็นได้จากชุมชนของหมู่บ้านชาวอีสานมักสร้างศาลปู่ตาหรือตาปู่ไว้ในที่เป็นที่ดอนหรือเนินที่เป็นป่าเมื่อมีศาลปู่ตาทำให้ไม่มีคนในชุมชนเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าผลที่ดีตามมาคือทำให้ป่าสาธารณะของชุมชนยังอยู่ควบคู่กับประเพณีพิธีกรรมการสักการะบูชาดอนปู่ตาให้ อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดกันต่อ ๆ ไป ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรมีนโยบายศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในประเพณีการสร้างศาลปู่ตาหรือตาปู่ ที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งถอดแนวคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่ในประเพณีพิธีกรรมการสักการะบูชาศาลปู่ตามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนให้เกิดสันติสุขด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยที่ได้ค้นพบซึ่งได้นำเสนอไว้แล้วก่อนหน้านี้ คือ จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด สิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ควรทำ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรมหลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม ลักษณะเนื้อหาและขอบเขตของจริยศาสตร์ได้เน้นหนักในลักษณะเรื่องความดีอันควรจะเป็น ควรจะทำและคุณค่าต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดมาจากการมีเสรีภาพในการตัดสินใจ อยู่ในวงขอบเขตเกี่ยวกับอุดมคติทางศีลธรรมเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติว่าดีหรือชั่ว กล่าวถึงเสรีภาพแห่งเจตจำนง อิสรภาพของมนุษย์ ความรับผิดชอบ สิทธิ หน้าที่ และเป็นศาสตร์ที่เน้นคุณค่าทางศีลธรรมให้อิสระในการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนปรารถนา แนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในความกตัญญูทเวที่ต่อประเพณีเช่นผีปู่ตาของชาวอีสานนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดมโนธรรมนิยม หมายถึง การรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว เป็นความรู้สึกนึกรู้ขึ้นเองในใจหรือสามัญสำนึกของเราเอง เป็นคุณภาพทางศีลธรรม คือ ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เราสามารถรับรู้ได้โดยผ่านทางมโนธรรม ประเพณีพิธีกรรมที่ชุมชนชาวอีสานได้ปฏิบัติต่อศาลปู่ตาหรือตาปุนั้นเป็นมโนธรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับความกตัญญูเกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองเชื่อและเคารพในอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้น หลักความกตัญญูทเวที่ในประเพณีพิธีกรรมเช่นผีปู่ตาของประชาชนชาวอีสานจึงเป็นหลักมโนธรรม กิจกรรมที่ปฏิบัติในประเพณีพิธีกรรมเช่นผีปู่ตาเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลทางศีลธรรม เป็นทั้งหลักเบญจศีล คือ การไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิต ไม่ลักขโมยผู้อื่นหลักเบญจธรรม คือ ความมีเมตตากรุณาต่อกัน ประกอบอาชีพสุจริต ส่วนหลักมโนธรรมที่ใช้เป็นเหตุผลในทางปฏิบัติ ก็คือการทำหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบุพการี ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้ กระทรวงวัฒนธรรมควรสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการศึกษา อนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอด เกี่ยวกับความเชื่อในประเพณีการสร้างศาลปู่ตาหรือตาปู่ส่งผลดีต่อการเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้เกิดความสมานสามัคคีต่อกัน รวมทั้งถอดแนวคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่ในประเพณีพิธีกรรมการ

สัการะบูชาศาลปูตามาประกฤตใ้ให้เกิดประกโยชนใ้การอนรูกัษธรรมาตใ้การอยุ่รวมกันของคน
ในชุมชนใ้เกิดสันตัสุด้วย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้ ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อใน
ประเพณีพิธีกรรมการสัการะบูชาศาลปูระหว่างชุมชนที่มีชาติพันธุ์ต่างกันซึ่งตั้งชุมชนอยู่ในท้องถิ่น
เดียวกัน เช่น ชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ทั่วไปในภาคอีสานตอนใต้ ควร
ศึกษาพัฒนาการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อประเพณีพิธีกรรมการสัการะบูชาศาลปูหรือการ
บูชาผีอื่นๆ และควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมการสัการะบูชาศาลปู
หรือตาปูของชุมชนอีสานเหนือกับชุมชนในอีสานใต้ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร เพื่อถอด
แนวคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่ในประเพณีพิธีกรรมการสัการะบูชาศาลปูหรือตาปูมาประกฤตใ้ให้เกิด
ประกโยชนใ้การอนรูกัษธรรมาตใ้การอยุ่รวมกันของคนในชุมชนใ้เกิดสันตัสุ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์อัทธพน. (2543). **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
ดนัย ไชโยธา. (2548). **ประเพณี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2554). **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม**.
กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้า.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
วิทย์วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้นมนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
วศิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมตตาธรรมา.

